

17

NOVEMBRE
2012

MÈXIC, entre l'oportunitat i la condemna

Anna Ayuso, investigadora principal, CIDOB, entrevistada per Oleguer Sarsanedas

Mèxic té 113 milions d'habitants (cens de 2010), un 90% dels quals s'identifica com a mestissos i un 10% com a indígenes, i 62 grups lingüístics. Un 9% dels qui hi han nascut viuen ara als Estats Units (on la població d'origen mexicà voreja els 30 milions).

La Constitució de 1917 (en què va desembocar la Revolució de 1910) és la base del sistema polític i de l'organització administrativa i territorial: Mèxic és una república federal (els Estats Units de Mèxic: trenta-un estats i un districte federal) presidencialista, democràtica i representativa.

Mèxic és a la vegada un poder regional i una potència mitjana a nivell mundial. El Banc Mundial el té catalogat com de renda mitjana-alta i va ser el primer país d'Amèrica Llatina admès a l'OCDE (1994). També se'l considera un poder emergent. En tot cas, és la segona economia més gran d'Amèrica Llatina, el seu PIB ocupa el tretzè lloc del rànquing mundial i, malgrat que la distribució de la seva riquesa és d'una desigualtat escandalosa (més del 50% de la població viu sota el llindar de la pobresa), Goldman Sachs preveu que l'any 2050 Mèxic serà la cinquena economia mundial.

Després d'un interludi de dotze anys, el Partit Revolucionari Institucional (PRI) torna a ocupar la presidència del país: Enrique Peña Nieto, el seu candidat, va guanyar les eleccions de l'1 de juliol d'enguany enmig d'una forta polèmica per suposades compres de vots i tracte de favor per part de les principals cadenes de televisió. Això va motivar manifestacions massives d'estudiants (el moviment Yo Soy 132) i el recurs legal interposat per Andrés Manuel López Obrador, candidat del Partit de la Revolució Democràtica (PRD), que va quedar segon, per invalidar les eleccions per frau.

Ara, després que els tribunals federals han desestimat totes les al·legacions i el jove i telegènic president-electe es prepara per fer-se càrrec del país l'1 de desembre, l'efervescència al carrer ha baixat notablement. Tanmateix, molts analistes opinen que les qüestions que han sorgit i s'han fet notòries en el decurs d'aquests últims

mesos gràcies a les mobilitzacions dels Enojados (com per exemple la qualitat de la informació), deixen una herència d' ampla preocupació per l'ètica de les relacions entre els mitjans i els polítics.

Anna Ayuso opina que el problema de Mèxic no és que sigui un estat fallit, sinó que és un gran estat però que no funciona. Un estat abduït –pels de sempre.

Com és que el PRI ha tornat al poder?

Per diverses raons. Tres de fonamentals: pels resultats (molt deficientes) del Partit d'Acció Nacional (PAN), per les derivades locals de la crisi global, i per l'horror inacabable de la guerra contra el narcotràfic. A les quals cal afegir la divisió del PAN: era públic i notori que la candidata Josefina Vázquez Mota no era l'opció preferida del president sortint Felipe Calderón. I també, d'altra banda, l'escora del PRD cap a l'esquerra, que ha fet que el vot de centre hagi anat al PRI.

Cal tenir present que aquestes eleccions s'han fet en un país que no és tan pobre, però on hi ha molta pobresa (segons el Banc Mundial, un 51,3% de la població viu per sota del llindar de la pobresa nacional), un país que creix econòmicament, però que ho fa amb una gran desigualtat (després de dotze anys de PAN, la pobresa extrema no ha augmentat, però tampoc no s'ha reduït i persisteixen les grans desigualtats entre el Nord i el Sud, les ciutats i el camp), un país en el qual perduren estructures colonials i *clientelars*, un país que té pendants reformes electorals, judiciàries i fiscals, un país afligit per una xacra, la corrupció, que n'alimenta una altra, la violència (que es mesura en vides i en percentatge del PIB), un país que queda en evidència quan es compara l'evolució de les estadístiques amb les del seu gran rival regional, el Brasil. Un país, per tant, descontent.

El resultat de les eleccions deixa tocats (i dividits) tant el PAN com el PRD davant d'un PRI "retornat", si és que mai se n'ha anat. La gran incògnita és si ara, malgrat la poca tradició de coalicions i pactes externs existent a Mèxic, el PRI i el PAN s'aliaran per tirar endavant algunes de les "necessàries" reformes neoliberals (com ara una reforma laboral) a les quals el PRI s'ha oposat durant tots aquests anys.

El potencial i la força creativa de Mèxic són ben coneguts. Però, per què no acaba d'arrencar? Com és que no forma part dels BRICS?

L'economia mexicana s'ha enganxat totalment a la dels Estats Units que és, alhora, el seu gran estímul i la seva gran limitació. El desenvolupament econòmic mexicà és en funció del mercat nord-americà: els Estats Units representen més del 80% de les exportacions mexicanes i són (per davant d'Espanya) el primer inversor estranger. D'altra banda, les remeses dels emigrants als Estats Units superen les inversions nord-americanes a Mèxic. El desenvolupament de l'economia mexicana, per tant, no és un desenvolupament autònom ni es basa en un gran mercat intern, com és el cas dels BRICS. Mèxic (que no té altres matèries primeres) és una economia rendista respecte del petroli: les rendes del petroli no només han sostingut l'Estat, sinó que han permès una pressió impositiva molt baixa, de nivell centreamericà –pràcticament no es paguen impostos. Ara bé: avui les rendes del petroli són decreixents, calen inversions molt importants per augmentar la producció i Pemex, l'empresa pública paraestatal petrolera, no s'ha gestionat fins ara amb criteris empresarials, sinó recaptadors. Actualment s'està obrint pas l'opció d'obrir-se a la inversió privada, seguint l'exemple de Petrobras, la companyia petrolera brasilera.

Formar part dels BRICS voldria dir, també, tenir una política exterior més autònoma...

Tradicionalment, amb el PRI, la política exterior de Mèxic ha estat més "llatina" que no pas aquests últims dotze anys amb el PAN, però un element clau ha estat sempre la pugna regional amb el Brasil. I resulta que el Brasil ha anat guanyant terreny a la part Sud del continent. Certament Mèxic, amb el tractat de lliure comerç de 1994, va optar pel Nord: la liberalització dels mercats, l'ingrés a l'OCDE. Mèxic va triar de ser cua del lleó del "món occidental" (és a dir, els Estats Units i la Unió Europea) i entrar a formar part del club dels rics, sense acabar de ser-ho. En aquest sentit, avui Mèxic està més compromès amb la governança i les institucions multilaterals que els BRICS –que són, en principi, més contra sistema. És probable que la nova presidència del PRI renovi l'interès de Mèxic per Amèrica Llatina, no només en els termes tradicionals, sinó també en termes de noves oportunitats: una possible aliança transpacífica amb Xile, Perú i Colòmbia d'una banda, i els Estats Units i el Canadà de l'altra, per contrapesar i alhora aprofitar l'emergència econòmica i política de la Xina i Àsia. La qual cosa té, a més d'altres virtuts, la de posar nerviós el Brasil, que no té costa pacífica.

I quin seria el valor d'Europa per a Mèxic?

De contrapès dels Estats Units. Des que Mèxic va signar el tractat de lliure comerç amb la UE el 1997, els fluxos econòmics han augmentat en els dos sentits. La UE és el segon mercat (després dels Estats Units) per a les exportacions mexicanes i Mèxic, la porta d'entrada als Estats Units per als inversors europeus. La situació actual de la Unió, tanmateix, no permet gaire alegries en aquest sentit. Política-ment, Mèxic i la UE, malgrat que cap d'ells no és una prioritat per a l'altre, continuen sent uns bons aliats. El cas d'Espanya és diferent: Mèxic és estratègic per a Espanya, en la mesura que s'hi concentren grans inversions espanyoles i que és, tradicionalment, l'aliat més fort d'Espanya a Amèrica.

Per què no s'avança en la lluita contra el narcotràfic: per raons internes o del veí del Nord?

En un país amb uns alts índexs de corrupció, els *narcos* són els reis: compren voluntats. Es diu que amb el PRI, abans, hi havia un pacte de no-agressió. Però el mercat ha crescut molt i, per efecte de la guerra a Colòmbia, el tràfic s'ha desplaçat cap al Nord –cap a estats dèbils com els de Centreamèrica i cap a un estat fort, però amb moltes esclotxes per on infiltrar-se, com Mèxic. Felipe Calderón (que, recordem-ho va accedir a la presidència per un marge exigü de vots i sota una forta sospita de frau), pensant que probablement es guanyaria el suport de la gent, va declarar la guerra als *narcos*: una guerra impossible de guanyar, però que no s'esperava que fos tan horrorosa (un mort cada hora en els últims cinc anys). Aquí també el gran problema és el mercat nord-americà (i la drogodependència dels ciutadans nord-americans): els Estats Units importen milers de milions de dòlars de drogues i exporten una guerra d'una violència inaudita (i armes, també). La situació a Mèxic no té solució si als Estats Units no es resol d'alguna manera la qüestió. Però el narcotràfic és un problema mundial i la UE, com a segon mercat mundial després dels Estats Units, s'hauria d'implicar més en la lluita global contra el narcotràfic. A Amèrica Llatina i a Europa ara s'està instal·lant un nou discurs de la despenalització com a mitjà de desmuntatge del mercat i control dels canals de distribució, però topa amb la negativa dels Estats Units i de la Xina a canviar l'actual model prohibicionista. Malgrat que el PRI ha anunciat la creació d'una nova policia (per substituir l'actual, corrupta i infiltrada), l'escepticisme és l'actitud més estesa entre els analistes –que apunten, això sí, a unes perspectives a curt i mig termini excel·lents per a les companyies de seguretat.

Es pot governar un país que té una frontera de mil quilòmetres amb els Estats Units?

Si els Estats Units no hi posen alguna cosa de la seva part, no. La proximitat als Estats Units és l'oportunitat i la condemna de Mèxic.

Quin és el paper del moviment Yo Soy 132?

A Mèxic hi ha una manifestació cada dia. La mobilització social forma part de la cultura del país. Com que no hi ha mecanismes institucionals fora dels partits, l'única manera que té la gent, que no està d'acord amb com van les coses, de fer sentir la seva veu és sortir al carrer. Ara la capacitat de crida s'ha ampliat notablement amb les xarxes socials. El moviment anti PRI i contra el duopoli dels mitjans (Televisa i TV Azteca), que van liderar els estudiants (molt majoritàriament de classe mitjana), va entroncar amb el descontentament (entre votants i no votants del PRD) pels resultats i les acusacions de frau electoral. Ara sembla com si hagués perdut una mica d'alè, malgrat que el moviment té cèl·lules a tot el territori. La protesta al carrer és fàcil d'organitzar, però organitzar-se després per aconseguir reformar les coses no ho és tant. D'altra banda, Mèxic creix a un ritme (un 2% de mitjana en els darrers deu anys) que no permet cap marge de maniobra si no es redistribueix la riquesa –per tant, no es fa res. Moviments com *Yo Soy 132* existiran sempre, això sí.

Si Emiliano Zapata aixequés el cap, tornaria a fer la Revolució?

Segurament sí. La societat mexicana és una societat molt mestissa, amb un gran sentit patriòtic, cohesionada pel valor republicà de la igualtat –que prové de la Revolució, però que es contradiu amb la realitat actual.